

## **СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ**

*Ключові слова:* зовнішньоекономічна діяльність, країна

**Постановка проблеми та актуальність теми.** Зовнішньоекономічна діяльність є однією з найважливіших сфер економіки будь-якої країни, що показує та характеризує її економічний розвиток, місце в світовому поділі праці, силу впливу країни на міжнародній політичній арені, рівень її економічної залежності від інших країн. Світова економічна криза загострила фінансову нестабільність України про що свідчить підвищення цін на продовольчі товари. Дослідження зовнішньоекономічної діяльності регіонів України важливі і необхідні, оскільки вони можуть сприяти вирішенню багатьох проблем, пов'язаних з кризою та її наслідками.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематику зовнішньоекономічної діяльності розкривали у своїх працях українські вчені, а саме А. М. Брусенко, Я. Б. Олійник, О. І. Шаблій, М. І. Долішній,

П. Г. Щищенко, С. П. Запотоцький, а також О. Стадник та А. Сиротенко. Вивчення питання здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні проводили вчені економгеографи в основному в період після отримання нею незалежності. Проведені С.І. Дорогунцовим та Л.Г. Чернюком дослідження дозволили отримати теоретичні висновки щодо глобалізації та регіоналізації як закономірності розвитку економіки регіонів країни.

**Формулювання цілей.** Дати суспільно-географічну характеристику зовнішньоекономічній діяльності регіонів України.

**Виклад основного матеріалу.** Зовнішньоекономічна діяльність являє собою багатомірну цілісну систему господарювання. Вона складається з двох основних підсистем: зовнішньоторговельної діяльності та міжнародної виробничо-інвестиційної діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність як вихід торговельних зв'язків за межі національних кордонів – це кон'юнктурний рівень. Це зумовлено тим, що інтернаціоналізація охоплює лише сферу обігу. Підключення до системи господарських зв'язків на рівні товарного руху капіталу та обслуговуючих його валютно-кредитних відносин робить ту чи іншу країну цілком залежною від кон'юнктури світового ринку як системи одиничних ринків.

Міжнародна виробничо-інвестиційна діяльність – це стратегічний рівень тому, що зовнішньоекономічна діяльність у цьому випадку втілює генеральну тенденцію соціально динамічного процесу, має серйозний вплив на характер розвитку національних економік, а також на функціонування міжнародної економіки, стандарти якості та критерії ефективності виробництва і використання ресурсів, стандарти якості життя, норми поведінки тощо [3].

Кожний з відзначених рівнів зовнішньоекономічної діяльності сам по собі не відображає усієї гами відносин, що складаються в цій системі. Кожний рівень фіксує лише певну сторону господарського буття, певну грань відносин його елементів. Ефективність господарської діяльності вітчизняних підприємців у рамках правової системи України визначається, насамперед, ступенем досконалості охоплення сфер регулювання і ліберальності її законодавства. У зв'язку з цим зростає значення правового регулювання питань функціонування різних суб'єктів ЗЕД.

Зовнішньоекономічна діяльність регулюється такими нормативними актами: Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”, “Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності”, “Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах”, “Про режим іноземного інвестування”, “Про інвестиційну діяльність” та ін. На міжнародному рівні найбільш повний перелік принципів організації міжнародних економічних відносин є в “Хартії економічних прав і обов'язків держав”, прийнятій IV спеціальною сесією генеральної Асамблеї ООН у 1974 р. Значна частина міжнародних принципів ЗЕД діє в межах інтеграційних угруповань. Так, принципи ЗЕД у Європейському Союзі містяться в “Білій книзі” (1985 р.) [2].

Світова практика налічує в своєму арсеналі досить велику кількість різноманітних форм зовнішньоекономічної діяльності: зовнішня торгівля, спільне підприємництво, надання послуг, міжнародна співпраця, міжнародні об'єднання і організації, вільні економічні зони та ін. Створення в Україні економіки нової якості, розширення прав господарських суб'єктів і регіонів у здійсненні власної економічної політики (виходячи із державної стратегії розвитку) дає можливості для стимулювання економічної активності на регіональному рівні, зокрема шляхом створення особливих територіально-господарських формувань – спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) або територій пріоритетного розвитку (ТПР) [4].

Зовнішньоекономічну діяльність в Україні можна охарактеризувати за принципом поділу господарства на галузі виробничої сфери та сфери послуг [2]. Тобто, кожна галузь господарства має характерні для неї обсяги у здійсненні ЗЕД, завдяки чому Україна посідає певне місце в світовому поділу праці.

Загалом галузь виробництва нашої держави має характерні для країн перехідної економіки риси, а саме:

1. В порівнянні з передовими країнами світу (США, Канада, Франція, Німеччина, Італія, Росія, Японія, Великобританія) технології, що використовуються на виробництві є відсталими, що є причиною низької якості товару, і робить продукцію вітчизняного виробника не конкурентоспроможною на світовому ринку.

2. Обсяги виробництва товарів є достатньо великими (наприклад, Україна посідає 5 місце в світі за обсягами виплавки сталі).

3. на початку 90-х років основними експортерами та імпортерами країни були пострадянські країни (СНД), наразі до них приєдналися США, Німеччина, Китай та Туреччина.

4. Сільськогосподарський комплекс в Україні й дотепер посідає чинне місце у структурі виробництва, хоча обсяги деяких галузей за роки незалежності зменшилися (наприклад, м'ясне виробництво великої рогатої худоби). При цьому Україна в деяких галузях с/г посідає перші місця в світі.

Звісно таке становище економіки обумовлює здійснення ЗЕД в Україні в тому вигляді в якому вона є на даний момент. Отже, розглянемо галузевий аспект взаємин економіки України та світу. З економічної точки зору, Україна є привабливою для інвестування капіталу в розвиток господарства, насамперед за своїм природно-ресурсним потенціалом. Хоча рівень обсягу галузей сфери матеріального виробництва за останні 20 років зменшився, привабливою є матеріально-сировинна база (трудові ресурси, поклади руди металів, вугілля, лісонасадження, поклади сировини будівельних матеріалів, поклади нафти та газу; забезпечення виробництва водними та електроенергетичними ресурсами тощо). Завдяки цьому та при вдалому та грамотному інвестуванні можливим є виведення економіки країни на міжнародний рівень.

У 2009 році прямі іноземні інвестиції в Україну склали 40 026,8 млн. дол. США, що в порівнянні, наприклад, з 2000 роком зросло на 36 527

млн. дол. США (в процентному відношенні до сучасного обсягу інвестицій складає 90,4 %). Тенденція показує різке збільшення обсягу інвестицій з 2005 по 2010 рік. Інвестиції до 2005 року збільшувалися невеликими обсягами (з 2002 по 2003 на 1000 млн. дол. США, з 2003 по 2004 на 1300 млн. дол. США). У період з 2005 по 2010 рік середньорічне збільшення становило 6195,7 млн. дол. США.

Найбільше всього інвестується у промисловість, а саме переробна – 7740,8 млн. дол. США (металургія 1401,2 млн. дол. США), харчова промисловість – 1564 млн. дол. США, хімічна та нафтохімічна – 1205,6 млн. дол. США, машинобудування – 1094,1 млн. дол. США, виробництво неметалевої та мінеральної продукції – 834,2 млн. дол. США та ін. У добувну промисловість у порівнянні з переробною інвестується значно менше – 1128,1 млн. дол. США. Другою за обсягами інвестицій є фінансова сфера економіки, вона інвестується на такому ж рівні, як і промисловість, а саме 8968,4 млн. дол. США. Третьою за обсягами інвестицій є торгівля, включаючи ремонт – 4224,6 млн. дол. США. Далі йдуть такі галузі: будівництво – 2212,9 млн. дол. США; транспорт та зв'язок – 1506,3 млн. дол. США, сільське господарство – 871,4 млн. дол. США. Найменше всього інвестуються рибництво і готельно-ресторанний бізнес – 5,2 і 428,5 млн. дол. США відповідно [5].

Аналізуючи такий розподіл інвестицій, можна зробити висновки, що інвестори вважають найприбутковішими та найвигіднішими металургійний комплекс (чорна, кольорова металургія, металообробка), машинобудування, а також харчову промисловість (м'ясо-молочне виробництво, кондитерська, хлібопекарська, галузі тощо). Це пояснюється тим, що Україна має велику сировинну базу металургійного комплексу (поклади залізної, марганцевої руди, руд кольорових металів) та достатню кількість трудових ресурсів зосереджених на території де розміщуються виробництва. Для покращення якості і обсягу товарів цієї галузі потрібні інвестиції, котрі дадуть можливість впровадити нові технології у виробництво (наприклад використання електричної печі на заміну доменної у виплавці сталі), збільшення потужностей підприємств та заводів (збільшення кількості інструментів та засобів виробництва) тощо. Завдяки таким змінам товари вітчизняного виробника можуть стати конкурентоспроможними не тільки на внутрішньому ринку України, а й на світовому.

В свою чергу, харчова промисловість має свої особливості, що пояснюється характером товару, що вона виробляє. Товари харчової промисловості мають найменший термін придатності серед усіх видів матеріальних благ, тому їхня реалізація має бути здійснена у дуже короткі терміни. Вкладаючи капітал в харчову промисловість, інвестори сподіваються реалізувати товар на території України (велика кількість та густота населення призводить до значних обсягів споживання населенням товарів цієї галузі) та за її межами. З цієї причини товари повинні мати дуже високу якість (інвестиції у впровадження нових технологій), великий обсяг (створення нових заводів, потужностей, наймання трудових ресурсів).

Сприяють такій інвестиційній діяльності природні умови України, які забезпечують галузь великою кількістю якісної сировини, що одночасно є продукцією сільськогосподарського комплексу.

Фінансова діяльність інвестується настільки інтенсивно завдяки тому, що Україна після розпаду СРСР не мала ринкової системи господарювання, яка б мала розвинену фінансову інфраструктуру (комерційні банки, торгові дома, біржі). Тому вони інвестують в українські проекти та відкривають філіали зарубіжних банків та організацій (прикладом є філіали Piraeus Bank (Греція), Erste Bank (Австрія)). Будівництво фінансується великими обсягами завдяки тому, що будівельна діяльність є прибутковою та потрібною у будь-якій країні. Тим паче, що обсяг інвестицій в будівництво значно збільшився після того, як стало відомо про проведення в Україні Євро-2012 (будівництво стадіонів, готелів, ресторанів, доріг, розбудова інфраструктури і т.д). Транспорт і зв'язок – це ті галузі, які дуже сильно фзалежать від НТП, і розвиваються в залежності від наукових досягнень. Тому інвестування йде у впровадження та інтеграцію нових засобів зв'язку та комунікацій (мобільний інтернет, wi-fi, CDMA, кабельне та супутникове телебачення) та транспортних засобів (розвиток вітчизняного автопрому ЗАЗ, виробництво зарубіжних автомобілів по патентам Daewoo та Kia (Корея)). Також відкриття фірм та організацій, які надають транспортні послуги. Сільське господарство інвестується малими обсягами у порівнянні з іншими пріоритетними галузями. З моменту проголошення незалежності України занепадає м'ясне тваринництво (велика рогата худоба, свинарство). Інвестуються і розвиваються галузі зернового рослинництва, птахівництво та виноробство. Найменше всього інвестуються галузь готельного та ресторанного бізнесу. Ця галузь розвивається зусиллями українських підприємців, тобто ринок ресторанних та готельних послуг є укомплектованим, і в ньому здійснюється жорстка конкуренція, в умовах якої зарубіжним інвесторам вигідно вкладати гроші або в українські проекти, або починати проект за підтримки суб'єктів цього ринку (наприклад, сітка ресторанів «Козирна Карта», яка об'єднує не лише ресторани вітчизняного походження, а й зарубіжного, або ресторани, чийми інвесторами є іноземні резиденти).

Завдяки своєму перебуванню у складі СРСР у Україні залишились добре налагоджені торгівельні зв'язки з країнами СНД (які також були у складі Радянського Союзу), насамперед з Росією, Білорусією, Молдовою. Також за роки незалежності Україна набула коло стабільних партнерів по всьому світу.

Розглянемо експорт та імпорт у галузевому аспекті, тобто в розподілі товарів виробів окремих галузей матеріального виробництва. Зазначимо, що для класифікації товарів використовується Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД).

Обсяг експорту товарів України на кінець 2011 року становив **68394,2** млн. дол. США, що, нажаль, практично вдвічі менше за попередній рік. Економічна криза, яка розпочалася наприкінці 2008 року, дуже сильно

відобразилася на зовнішній торгівлі України. Якщо до 2008 року за статистикою бачимо тенденцію спочатку стабільно невеликого (до кінця 2006 року), а потім великого (початок 2007 - 2008 роки) збільшення обсягу експорту (див. рис. 1), то вже на кінець 2008 бачимо різке зменшення. Різниця складає 27 271 млн. дол. США, можна зробити висновок, що економічна криза призвела до появи низки факторів, що зменшили обсяг виробництва товарів, що експортуються Україною, та, можливо, погіршили міжнародні економічні відносини. Але, в наступні 3 роки ситуація поступово змінилася, а в 2011 показник обсягу навіть перевершив докризові показники.

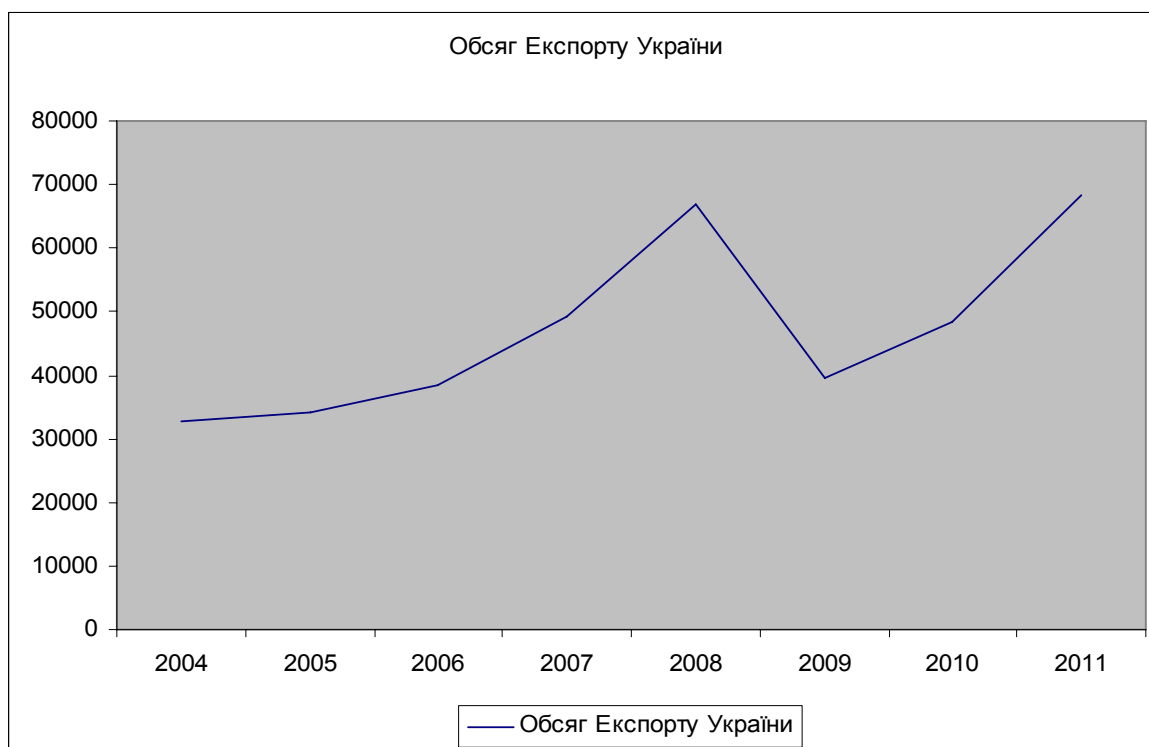


Рис. 1 – Обсяг експорту України за період з 2004 по 2011 р.

Зміни в обсягах експорту призводять до перерозподілу обсягів окремих видів товарів. Це може бути викликано зміною потреб країн-покупців, або ж зменшенням обсягів виробництва цих видів товару на експорт, або змінами у міжнародних договорах (наприклад, зменшення квоти на певний вид товару).

За класифікацією УКТЗЕД, передбачено 20 видів товарів. Кожний вид представляє продукцію певної галузі матеріального виробництва (декілька видів одну галузь).

Аналізуючи обсяги експорту товарів, можна сказати що:

1. **Товари сільського господарства та харчової промисловості** більше експортуються, ніж імпортується (судження по агропромисловому комплексу в цілому, а не по окремим галузям), з чого можна зробити висновок, що внутрішній ринок країни забезпечений продовольчими

товарами, якість продукції достатньо висока (бо цей товар імпортують інші країни, визнаючи цим його якість).

2. *Товари хімічної та пов'язаних з нею галузей (нафтохімічна, органічного синтезу, каучуку, пластмас, полімерів, мінеральних добрив)* імпортуються у значно більшому обсязі, ніж експортуються, що призводить до закупівлі готової продукції та сировини для цих галузей (наприклад, імпортування деревини каучукового дерева, сировини для виготовлення пластмас, хімічних сполук та реактивів, сировини для виготовлення добрив азотних, фосфатних).

3. *Товари легкої промисловості* більше імпортуються, ніж експортуються. Важливо, що обсяги експорту та імпорту у порівнянні з іншими галузями невеликі (загальний обсяг експорту 1035,6 млн. дол. США, що майже у 5 разів менший за товари рослинного походження, які є лише частиною сільського господарства). Той факт, що обсяг імпорту текстилю більший за експорт, свідчить про те, що внутрішній ринок не задовольняється вітчизняним виробником, а якість українських товарів нижча за ті, що імпортуються. Це негативна тенденція, оскільки товари легкої промисловості є необхідними для життєдіяльності людей, і залежність внутрішнього ринку від імпорту може становити загрозу для національної безпеки.

4. *Лісова промисловість* має також невеликий обсяг (1471 млн. дол. США експорту, 1654 млн. дол. США імпорту). Важливим є те, що експортується більше готова продукція, а імпортується сировина. Це означає, по-перше, що незважаючи на те, що в Україні є своя сировина, її докуповують, по-друге, що в країні більше розвинута обробка деревини, по-третє, що обслуговуючи внутрішній ринок, готові вироби також постачаються за кордон.

5. *Металургія* є найбільшою за обсягом галуззю експорту (12815,7 млн. дол. США, 32,3 % від загального обсягу, імпорт у 4,78 рази менший за обсягом). Це означає, по-перше, що внутрішній ринок України забезпечений металом та похідними виробами, по-друге, що обсяг виробництва дуже великий для внутрішнього ринку, а вироби мають високу якість.

6. *Машинобудування* (точне, устаткування, транспортне) також є галуззю, у ній імпорт переважає експорт. Така ситуація спричинена технологічною відсталістю виробництва та низькою якістю (у порівнянні з такими країнами, як Японія, Північна Корея, США, країни Європи тощо).

7. Обсяг *товарів інших галузей* загалом – 990,7 млн. дол. США експорту (2,49 %), 1070,8 млн. дол. США імпорту (2,35 %).

Обсяг експорту послуг на початок 2010 року становив **9598,3** млн. дол. США, а імпорту - **5173,5** млн. дол. США. Порівнюючи сферу послуг та сферу матеріального виробництва, чітко видно, що сфера послуг має значно менший обсяг. Найважливішою причиною такої ситуації є те, що сфера послуг в Україні дуже слабо розвинена і займає невелику частку господарства країни у порівнянні з країнами заходу.

Розглянемо торгівлю послугами за видами діяльності. Транспортні послуги є найбільшим за обсягами експорту та імпорту видом послуг (6305,6 млн. дол. США – експорт, 996,9 млн. дол. – імпорт). Трубопровідний транспорт має найбільші обсяги (3755 млн дол. США) завдяки тому, що українські нафто- та газо-проводи мають міжнародне значення (постачають нафту та газ з Російської Федерації та країн центральної Азії до країн ЄС). Інші види транспорту (за виключенням автомобільного) мають однаковий обсяг експорту та трохи різняться за обсягом імпорту. Це пояснюється тим, що вони забезпечують внутрішній ринок перевезень та здійснюють міжнародні перевезення. Автомобільний транспорт має найменші показники обсягу, оскільки він здійснює найменше всього міжнародних перевезень. Це пояснюється економічною не вигідністю перевезень на великі відстані: великі ціни на паливо, відносно невеликий обсяг товарів, які можливо транспортувати за один раз (у порівнянні з залізничним, морським, повітряним транспортом). Технічні та професійні послуги займають друге за обсягом місце, що пояснюється їхньою необхідністю для стабільного функціонування інфраструктури. Також до цієї категорії можна віднести послуги з ремонту. Інші послуги мають відносно малий обсяг. Серед них можна виділити послуги зв'язку, фінансові послуги, комп'ютерні та подорожі. Вони мають однаковий рівень експорту (приблизно 300 млн. дол. США).

Аналізуючи такий розподіл наданих послуг, можна виділити головну проблему цієї сфери малий обсяг (відносно до виробничої сфери). Для зовнішніх зв'язків держави важливе значення має її економіко- і політико-географічне положення, яке передбачає оцінку розміщення у певному регіоні світу, рівень економічного розвитку й політичну орієнтацію сусідніх країн, віддаленості від осередків конфліктів, які постійно спостерігаються у світі тощо. Україна географічно розміщена у центральній частині Європи, помірного поясі, де найбільшого розвитку досягла сучасна людська цивілізація, перетинаються транспортні артерії, що простягаються із Західної Європи у Східну та Азію. У політичному плані Україну відносять до Східної Європи, як таку, що в складі колишнього СРСР будувала так званий соціалізм. Сьогодні ж вона належить до постсоціалістичних держав, оскільки зробила значні кроки у напрямку демократизації політичної системи та становленні ринкової економіки.

З півдня Україна має вихід до внутрішніх Чорного та Азовського морів, де через море її сусідами є Болгарія, Грузія та Туреччина. Перші дві також належать до постсоціалістичних, а Туреччина – до країн з ринковою економікою, що за рівнем розвитку наближається до західноєвропейських держав. Негативний вплив на політико-географічне положення України мали військові конфлікти в 90-х роках у Боснії й Герцоговині, Чечні, Грузії та Молдові.

Зовнішня торгівля товарами та послугами в регіональному контексті характеризується обсягом експорту та імпорту по кожному з регіонів. Методом статистичного групування було виділено 5 груп за обсягами



торгівлі товарами виробничої сфери та 5 груп за обсягами торгівлі послугами, кожна з яких покаже розвиток господарства регіонів.

*Регіони з найнижчим зовнішньоторговельним оборотом товарів (до 320 млн. дол. США обсягу):* Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська, Волинська області (див. рис. 2). Обсяг імпорту у цих регіонах приблизно дорівнює експорту. Загалом група характеризується дуже малими обсягами торгівлі товарами, що означає їхню відсталість у розвитку виробничої сфери господарства і слабку розвиненість регіонів в цілому.

*Регіони з малим зовнішньоторговельним оборотом товарів (від 320 до 700 млн. дол. США обсягу):* Рівненська, Івано-Франківська, Херсонська, Житомирська, Вінницька, АРК, Черкаська (див. рис. 2). Характерною рисою групи є те, що імпорт (за обсягом) менший за експорт (приблизно на 100 млн. дол. США). Це означає, що регіони розвивають виробничий сектор та економіку в цілому, але рівень їхнього розвитку все одно на досить низькому рівні.

*Регіони з середнім зовнішньоторговельним оборотом товарів (700 до 1100 млн. дол. США):* Полтавська та Харківська області (див. рис. 2). Ці регіони мають специфічне співвідношення експорту-імпорту, що пояснюється особливостями стану, розвитку виробничої сфери господарства та потребами регіону у деяких видах матеріальних благ. Рівень розвитку регіонів на середньому для країни рівні.

*Регіони з великим зовнішньоторговельним оборотом товарів (1400 – 3000 млн. дол. США):* Одеська, Миколаївська, Луганська, Запорізька області (див. рис. 2). Вони характеризуються значними обсягами як експорту, так і імпорту. Розподіл експорту та імпорту залежить від спеціалізації підприємств, які розміщуються на території цих областей. Але загалом по областях показники обсягів на дуже значному рівні.

*Регіони з найбільшим зовнішньоторговельним оборотом товарів (від 3000 млн. дол. США):* Дніпропетровська, Київська і Донецька області (див. рис. 2). Ці регіони характеризуються найбільшими показниками обсягу експорту та імпорту серед інших регіонів, вони є найрозвинутішими, центри цих областей є найбільшими та найрозвинутішими містами України, їх підприємства є найбільш потужними. Ці регіони лідирують завдяки: кількості підприємств розміщених на їх території; високій якості товарів цих підприємств; привабливості регіонів для інвестування; високій концентрації трудових ресурсів та сировини для підприємств багатьох галузей матеріального виробництва; найбільшим містам, які є адміністративними, науковими та культурними центрами своїх регіонів та в масштабах країни.

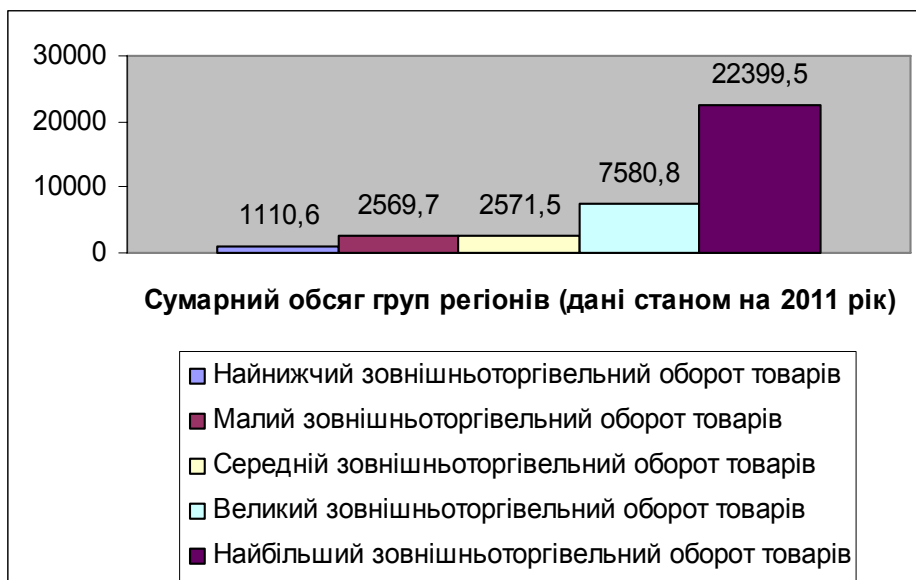


Рис. 2 – Зовнішньоторгівельний оборот товарами

*Регіони з малим зовнішньоторгівельним оборотом послуг (40 – 100 млн. дол. США):* Вінницька, Рівненська, Закарпатська, Херсонська, Львівська (див. рис. 3). Ця група характеризується такою тенденцією: чим більший обсяг експорту, тим більша кількість підприємств (наприклад, Вінницька – 40,8–61, Херсонська – 59,7–122, Львівська – 94,9–246). Ця тенденція показує, що підприємства в цих областях не є потужними, і чим більша їхня кількість, тим меншими вони є. *Регіони з середнім зовнішньоторгівельним оборотом послуг (100 – 200 млн. дол. США):* Миколаївська та Запорізька області (див. рис. 3). *Регіони з великим зовнішньоторгівельним оборотом послуг (200 – 400 млн. дол. США):* Харківська, Дніпропетровська області і АРК (див. рис. 3). *Регіони з найбільшим зовнішньоторгівельним оборотом послуг (більше 400 млн. дол. США):* Донецька та Київська області (див. рис. 3). Ці області є найрозвиненішими за показниками торгівлі послугами завдяки тому, що: по-перше, у цих регіонах велика кількість підприємств, серед яких є малі, середні та великі, а, по-друге, обласні та районні центри є значними культурними, науковими, економічними центрами в масштабах країни.

Важливим показником у територіальній диференціації є інвестування в регіони, що показує перспективність розвитку того чи іншого регіону. Також методом групування визначимо їх розподіл (дані станом на початок 2010 року).

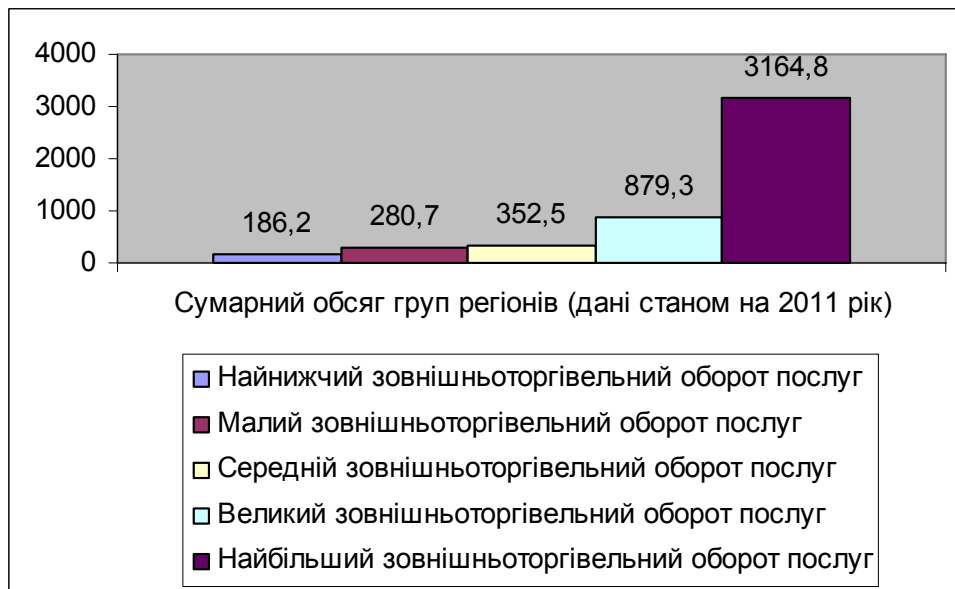


Рис. 3 – Зовнішньоторгівельний оборот послуг

*Регіони з найнижчим рівнем інвестицій (до 220 млн. дол. США):* Чернівецька, Кіровоградська, Тернопільська, Чернігівська, Миколаївська, Вінницька, Херсонська, Житомирська, Хмельницька області (див. рис. 4). Ці регіони характеризуються найменшим обсягом інвестицій. На жаль, це свідчить про те, що інвестори не вважають їх перспективними (можливо, їх не задовольняє соціально-економічне становище регіонів). *Регіони з малим рівнем інвестицій (від 220 до 500 млн. дол. США):* Черкаська, Сумська, Рівненська, Волинська, Закарпатська, Полтавська області (див. рис. 4). Ці регіони інвестуються в малому обсязі. Вони вважаються мало перспективними, що пояснюється географічними факторами (соціально-економічними, кліматичними, туристичними та рекреаційними тощо). *Регіони з середнім рівнем інвестицій (від 500 до 1000 млн. дол. США):* Луганська, Івано-Франківська, Запорізька області та АРК (див. рис. 4). Ці регіони інвестуються в середньому обсязі по Україні. Вони розвиваються і представляють інтерес для інвесторів. *Регіони з великим рівнем інвестицій (від 1000 до 1600 млн. дол. США):* Одеська, Львівська області (див. рис. 4). Ці регіони інвестуються значно більше інших насамперед завдяки їхнім економічним характеристикам та привабливості з точки зору інвестування в підприємницьку діяльність. Одеська область має переваги завдяки виходу у Чорне море та розміщенню основних портів України, Львівська – завдяки своєму культурному, рекреаційному та сільськогосподарському значенню). *Регіони з найбільшим рівнем інвестицій (більше 1600 млн. дол. США):* Донецька, Харківська, Дніпропетровська, Київська області (див. рис. 4). Ці регіони інвестуються найбільше і мають найбільший інтерес для інвесторів. Це пояснюється тим, що центри областей – великі культурні, економічні, наукові населені пункти в масштабах країни; регіони характеризуються великим ресурсним потенціалом, що сприяє розвитку виробничої сфери економіки, а також великою кількістю та густотою населення, що є сприятливою умовою для розвитку сфери послуг.

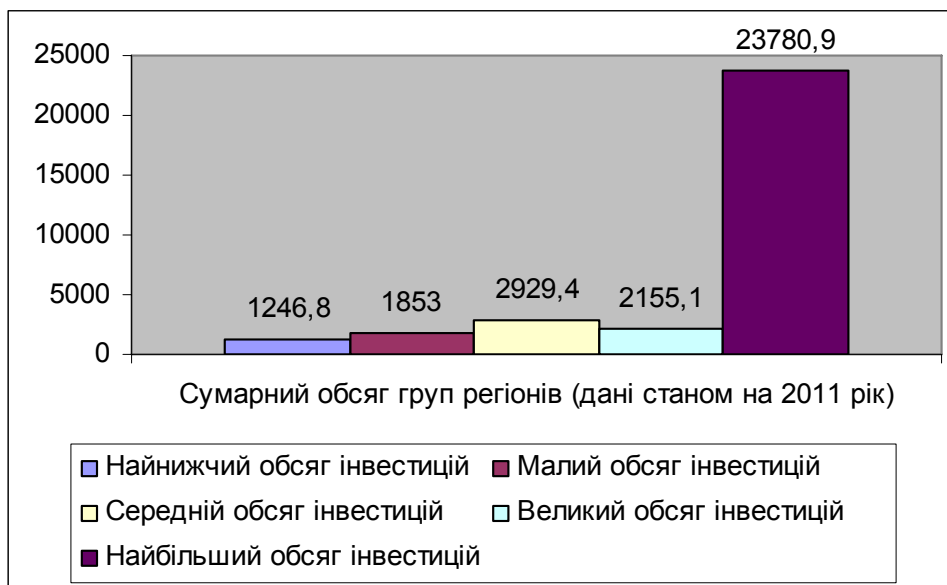


Рис. 4 – Обсяг інвестицій в регіонах

Загалом зовнішньоекономічна діяльність України до початку кризи мала стабільні темпи зростання інвестицій та торгівлі (як послугами, так і товарами). Під час кризи та на початку виходу з неї, обсяги торгівлі та інвестицій різко зменшилися, та ще й досі не вийшли на докризовий рівень.

Серед головних проблем та перешкод на шляху розвитку зовнішньоекономічної діяльності можна виділити:

- Недосконалість законодавства в сфері здійснення ЗЕД.
- Слабко розвинена транспортна інфраструктура, а саме автомобільна (низька якість автошляхів).
- Цінова політика паливної сфери (ціни на бензин, газ, гас, дизель, керосин), яка робить перевезення дорогими.
- Не розвинуті ринкові відносини, існування олігархії (неофіційно), монополії в деяких сферах діяльності (неофіційно), що ускладнює інтеграцію зарубіжних підприємств на вітчизняний ринок та відкриття нових.
- Нестабільна політична ситуація, що виражається в позачерговій зміні складу парламенту та уряду, зміні політики керівництва в сфері економіки.
- Соціальні негаразди, які впливають з роздроблення українського соціуму (захід-схід), високого рівня злочинності, корумпованості інститутів влади.

Фактори, які сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності: географічні (вигідне геополітичне положення, сприятливі кліматичні умови, тощо) та економічні (показники розвитку деяких галузей виробничої сфери періоду УСРСР були на дуже високому, світовому рівні).

Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності:

- Подолання економічної кризи дозволить інвесторам впевнитись у стабільності економіки України, тим самим стимулюючи їх до інвестиційної діяльності.

○ Вдосконалення законодавства цієї сфери дасть змогу повністю регламентувати та систематизувати здійснення зовнішньоекономічної діяльності, тим самим впевнити іноземних підприємців та інвесторів у прозорості цієї сфери економіки України та спростити процес проведення ЗЕД.

○ Завдяки проведенню Євро-2012 країна отримала шанс на розбудову власної інфраструктури, також це заохотило інвесторів вкладати кошти в українську економіку.

○ Розвиток сфери послуг та виведення її на ключове місце у розподілі господарства (на кшталт постіндустріальних країн) дозволить збільшити обсяг торгівлі послугами та виведе її на такий же рівень, як і торгівля товарами. Також це впевнить інвесторів у тому, що економіка країни має якісний характер розвитку.

○ Визначеність у проведенні зовнішньої політики країни (мається на увазі певний курс на зближення з певними країнами, політичними союзами) чітко визначить партнерів України по зовнішньоекономічній діяльності та дозволить стабільно розвивати відносини з ними, не розпилюючись на велику кількість інших.

○ Розвиток перспективних галузей господарства, які надають країні перевагу серед інших (рекреаційне господарство Карпат, АРК, територій на березі Чорного та Азовського морів; потужні галузі агропромислового комплексу, які є такими завдяки кліматичним умовам; важкі та легкі галузі промисловості) при підвищенні якості (а не кількості) товарів, виведе країну на нові, або погано освоєні ринки збуту.

**Висновки.** Існуючий в Україні геоелектронічний потенціал може забезпечити їй належне місце у світовому господарському комплексі. На нашу думку, керуючим органам влади необхідно знайти можливості забезпечити вигоду від глобалізації, перетворити глобальну ринкову силу в продуктивну саме для національної економіки, комплексно використати комбінацію глобалізації з регіональною самодостатністю при повному забезпеченні національних інтересів. Необхідним є значне розширення вигідних зовнішніх економічних зв'язків, особливо у західному напрямку, що дасть можливість впроваджувати світові досягнення науки й техніки у всіх сферах і галузях господарства шляхом створення спільних підприємств, придбання сучасного обладнання і технологій для модернізації промисловості, сільського господарства, транспорту тощо. Вирішення цих завдань дасть можливість раціонально використати економічний потенціал України, підвищити обсяг та якість продукції і послуг, розв'язати екологічні проблеми, підвищити рівень життя населення.

#### Список літератури

1. Зовнішньоекономічна діяльність: Консультації. Роз'яснення спеціалістів міністерств та відомств. Нормативна база. Первинна документація : Практ. керівництво / Абрамцова Т., Авер'янова Є., Богданов В. та. – Донецьк : Баланс-Клуб, 2006. 2. Багрова Л. В. Міжнародна економічна діяльність України: Навчальний посібник / Багрова Л. В., Гетьман О. О., Власик В. С. ; [за заг. ред. І. В. Багрової]. – К. : Центр навчальної

літератури, 2004. – 384 с. **3.** *Загородній А. Г.* Зовнішньоекономічна діяльність: Термінологічний словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. – К. : Кондор, 2007. – 168 с. **4.** ЗУ “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991. **5.** Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К. : Август-Трейд, 2012

***Глибовець В.Л., Козьма В.* Суспільно-географічна характеристика зовнішньоекономічної діяльності України**

В статті розглянуті галузеві та територіальні аспекти зовнішньоекономічної діяльності України, підняті питання стосовно проблем та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни .

*Ключові слова:* зовнішньоекономічна діяльність, країна.

***Глибовець В.Л., Козьма В.* Общественно-географическая характеристика внешнеэкономической деятельности Украины**

В статье рассмотрены отраслевые и территориальные аспекты внешнеэкономической деятельности Украины, подняты вопросы относительно проблем и перспектив развития внешнеэкономической деятельности страны.

*Ключевые слова:* внешнеэкономическая деятельность, страна.

***Glybovets V.L., Koz'ma V.* The socio-geographical characteristic of foreign economical activity of Ukraine**

The following article deals with territorial and branch aspects of foreign economic activity of Ukraine, also in this article were developed questions about problems and perspectives of Ukrainian foreign economic activity.

*Keywords:* foreign trade, the country.

*Надійшла до редколегії 19.03.2013*